

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
І.І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Майя НІКОЛАЄВА

2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОЛІТИЧНА ЛІМОЛОГІЯ

Рівень вищої освіти: *Перший (бакалаврський)*

Спеціальність – 052 Політологія

Галузі знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Освітньо-професійна програма: ОПП «Політологія»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 052 – Політологія

Робоча програма навчальної дисципліни «Політична лімологія» для спеціальності
– 052 Політологія

Розробники:

КОЧ Світлана Вадимівна – доктор політичних наук, професор кафедри
політології.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології ФМВПС

Протокол № 1 від “29” 08 2022 р.

Завідувач кафедри _____ (д.ф.н., проф. Василь ПОПКОВ)

Погоджено із гарантом

ОПП/ОНП _____

_____ (д.п.н., проф. Марія МІЛОВА)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК)

факультету МВПС Протокол № 1 від 30 08 2022 р.

Голова НМК _____ (к.п.н., доц. Олег ХОРОШИЛОВ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № 1 від “28” серпня 2023 р.

Завідувач кафедри _____ (Попков В.В.)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № _____ від “_____” _____ 202__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)

ЗМІСТ		
1.	Опис навчальної дисципліни	4
2.	Мета та завдання навчальної дисципліни	5
3.	Зміст навчальної дисципліни	8
4.	Структура навчальної дисципліни (денна / заочна)	10
5.	Теми семінарських занять	12
6-7	Теми практичних та лабораторних занять	14
8.	Самостійна робота	14
9.	Методи навчання	16
10.	Форми контролю та методи оцінювання Критерії оцінювання результатів навчання	17
11.	Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти	18
13	Методичне забезпечення	18
13.	Питання для підготовки до підсумкового контролю	19
14.	Рекомендована література до вивчення курсу	20

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 4 годин – 120 змістових модулів – 2 ІНДЗ – дослідження та презентація спеціальної теми.	Галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки Спеціальність 052 – політологія Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)	за вибором (ВНЗ/студента)	
		Рік підготовки:	
		2-й	2й
		Семестр	
		4-й	4-й
		Лекції	
		20 – год.	14 – год.
		Практичні, семінарські	
		20 – год.	-.
		Самостійна робота	
		80 – год.	106 – год.
		у т.ч. ІНДЗ*: - 30 год.	
Форма підсумкового контролю: залік			

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПОЛІТИЧНА ЛІМОЛОГІЯ»

КОД дисципліни в ОПП «Політологія» - ВБ 1.3.

Цикл фахової та практичної підготовки. Вибіркові освітні компоненти.

Дисципліна «Політична лімологія» включена до переліку вибірових освітніх компонентів (ВБ 1.3.) освітньо-професійної програми (ОПП) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 – «Політологія». «Політична лімологія» викладається на 2 курсі в 4 семестрі.

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти комплексного уявлення про політичний простір та його межі, про кордон як елемент культури та результат політичної дії, а також опанування студентами теоретико-методологічних основ лімології як науки що сполучає системну логіку еволюції політичних просторів та структурно-функціональну логіку конструювання соціально-політичних систем.

Завданнями вивчення дисципліни «Політична лімологія» є формування у здобувачів вищої освіти здатності: 1) визначати міждисциплінарний зв'язок в процесі пізнання логіки розвитку соціально-політичних систем між: історією міжнародних відносин, соціальною, політичною та електоральною географією, теорією міжнародних відносин та всесвітньою історією, міграціологією, геополітикою, лімологією; 2) визначити місце політичної лімології в системі політичних наук; 3) надавати науковий аналіз, оцінки та прогнозування динаміки сучасних явищ та процесів в міжнародно-політичному просторі; 4) визначити особливості встановлення та функціонування сучасних політичних кордонів; 5) визначення сукупності критеріїв класифікації міжнародних кордонів за сукупністю ознак (структури, форми, походження, функції); 6) компаративний аналіз особливостей формування і морфології державної території країн різних регіонів (політико-географічне положення країн; регіонів і центрів, периферій, класифікація країн); 7) визначити правила делімітації, демаркації, редемаркації кордонів; 8) визначити характер та причини територіальних прикордонних спорів; 9) класифікувати історичні та сучасні типи залежності територіально-політичних утворень; 10) визначити критерії розвитку та еволюції прикордонних просторів в умовах глобалізації; 11) надавати системну характеристику несистемним політичним просторам: лімітрофам, прикордонням, буферним просторам, прикордонням, транскордонням; 12) визначення концептуального наповнення понять “територіальна політика”, “просторове управління”, “політико-територіальне управління”, “управління кордонами” та інші; 13) застосовувати методологію лімологічних досліджень до аналізу стану та динаміки розвитку територіально-політичних утворень, регіональних і макрорегіональних відносин; 14) аналізувати практики управління кордонами та прикордонням, визначити діючі режими кордонів; 15) застосовувати навички лімологічного аналізу в процесі транскордонного управління (транскордонне планування, надання послуг, регіональний маркетинг).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є політичні простори та кордони в умовах динаміки політичних систем та взаємодій акторів з приводу розмежування сфер політичного контролю та панування. Пререквізити: Світова політика Нового та Новітнього часу; Теорія влади; Політична географія; Територіальна політика ЄС. Постреквізити: Вибірчі технології та електоральна географія; Державне управління та місцеве самоврядування; Політична функція соціальної структури суспільства; Політика національної безпеки та демократичний контроль; Геополітика; Міжнародно-правові аспекти державності.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:
1. Теоретичні та методологічні основи курсу «Політична лімологія». 2. Політичні простори: інституалізація соціально-політичних систем та функціональні моделі

Вивчення дисципліни спрямоване на формування наступних **компетентностей**:

Інтегрально компетентності (ІК): ІК. здатність розв'язувати спеціалізовані завдання в політичному аналізі та застосовувати ключові теорії і методи територіально-політичних досліджень та аналізу лімології в експертно-аналітичній, політико-організаційній, консультаційній, викладацькій, громадській сфері практичної професійної діяльності.

Загальних компетентностей (ЗК): ЗК01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності. Знання теорії просторового аналізу в політології. Здатність до узагальнення емпіричного матеріалу щодо закономірностей просторового розвитку та просторової політики. ЗК04. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). ЗК07. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення.

Спеціальних (фахових) компетентностей (СК): СК01. Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки; СК02. Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки; СК03. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах; СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності; СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування; СК09. Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефаківців.

Програмні результати навчання (ПРН): ПРН01. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності; ПРН03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності; ПРН07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку політичної лімології; ПРН08. Вміти використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки; ПРН09. Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки; ПРН10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах; ПРН11. Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності; ПРН12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у контекстах їх функціонування; ПРН14. Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен *знати*: предметне поле лімологічних досліджень, історію концептуалізації понять «кордон», «прикордоння», «транскордоння», «буферний простір», «лімітроф», «прикордонний ландшафт», «політичний простір» та інші.; історію досліджень лінійних та просторових кордонів; типологію кордонів за походженням, функціональним значенням, правовим статусом; основи просторової політики (знати чинники що впливають на процес конструювання регіонів та регіональних систем; знати конфігурацію, походження, історію, функції кордонів; типи територіально-політичних систем); принципи територіальної організації суспільства, державного устрою і закономірності регіональної політики; особливості балансу політичних акторів в політичному просторі та в територіально-політичному просторі; особливості територіальних політик (регіональне управління, транскордонні форми взаємодії, інтеграційні програми розвитку та інше) та

практик територіального управління окремих держав та інтеграційних систем. *Слухачі курсу мають вміти:* розв'язувати спеціалізовані завдання в сфері політології та застосовувати теорії і методи лімологічних досліджень та аналізу в експертно-аналітичній, політико-організаційній, консультаційній, викладацькій і громадській сфері професійної діяльності; обирати та визначати методологію лімологічного аналізу виходячи з певного типу теорії (функціональних, типологічних, політологічних); використовувати методологію лімологічного аналізу як аналітичний інструмент для розуміння соціальних, культурних, політичних та економічних проблем прикордонних регіонів та транскордонного співробітництва; застосовувати теоретичні знання про проблеми політичного простору та способи його розмежування, про специфіку культурних ландшафтів в межах гібридних просторів порубіжжя для виявлення типових та унікальних соціально-політичних проблем в прикордонних та транскордонних регіонах світу; робити порівняльний аналіз формування і морфології державної території країн різних регіонів; класифікувати міжнародні кордони за сукупністю ознак; знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел; працювати в команді; спілкуватися з представниками професійних груп різного рівня; забезпечувати репрезентативність виконуваних досліджень;

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Змістовий модуль 1 Теоретичні та методологічні основи
курсу «політичної лімології».

ТЕМА 1. Лімологія як наукова дисципліна. Предмет та об'єкт дослідження в «політичній лімології». Трансформація предмету дослідження. Предмет і задачі курсу. Феномен кордону. Кордони в історії, культурі, політиці. Лімологічний підхід в соціальній антропології. Поняття «лімологічного стану». Концепція соціального «переходу» А. Геннепа. Кордони як феномен політичних систем. Політична лімологія в системі соціально-політичних наук. Зв'язок між простором та політикою. Дослідження кордонів та контактних просторів. Категоріальний апарат. Співвідношення понять «border», «borderland», «boundary», «frontier», «прикордонний», «кордонний», «транскордонний». Етапи розвитку лімологічних досліджень. Методологія політичної лімології. Традиційні підходи в політичній лімології: історико-картографічний, класифікаційний, функціональний, географічний та політологічний. Позитивістський підхід. Територіальні ідеології. Постмодерністські підходи: світосистемний; геополітичний, уявний, соціально-поведінковий. Сучасний період розвитку лімологічних досліджень.

ТЕМА 2. Політичні простори та кордони: типологія та підходи до класифікації. Типи та функції кордонів та їх правові режими. Офіційні державні кордони та принципи їх встановлення. Делімітація, демаркація, редемаркація. Незвичайні державні кордони.

ТЕМА 3. Теорії просторових кордонів. «просторовий поворот» в науці. Теорія фронтиру. Політико-географічний зміст фронтиру. Зовнішні та внутрішні фронтири. Фронтир, як прикордоння. Зональні кордони. Фронтири та лімітрофи. Історичні та політичні фронтири. Фронтирні дослідження в Американській історіографії. Фронтир в американській історії та політиці. Критика фронтирної теорії. Фронтирні дослідження в Європейській історіографії. Концепт польських «кресів». Поняття німецьких «маршів»

ТЕМА 4. Фронтири в сучасних політичних проектах та просторових стратегіях розвитку. (Інтеграційні системи, сучасні імперії та пост-імперії, Практики «розширення політичного простору»). Теорії колонізації: о-своєння і при-своєння (розширення). О-своєння простору в практиках імперій рабовласницького та феодального періодів. Теорії внутрішньої колонізації. Фронтир як інструмент імперського розширення. Експансіонізм та просторова політика. Доктрини розширення та інтеграції. Доктрина «вакууму сили», «вакууму демократії», «демократичного транзиту», «розширення НАТО», «розширення ЄС» та інші. Національні практики розширення політичного простору. Сучасні імперії та пост-імперії. Феномени національних «світів» та «союзів»

ТЕМА 5. Несистемні політичні простори: лімітрофи, прикордоння, буферні простори, прикордоння, транскордоння. Соціальні феномени гібридних просторів Теорії цивілізаційного розвитку. Цивілізації та імперії як засіб усвідомлення культурно-політичної системи. Концепт «лімітрофної держави». Буферні простори в цивілізаційному («східноєвропейський міжімперський трикутник», «голубий банан Західної Європи») та правовому аспектах. Типові ознаки прикордоння та транскордоння. Транскордонні системи ХХ ст. Транскордонна політика. Єврорегіон, Єврорайон, Регіон – як політичні суб'єкти політики територіального розвитку. Політична поведінка в форматі електоральної географії. Уявні та фантомні простори. Методологія критичної геополітики. Територіальна ідентичність в прикордонних та транскордонних системах. Типологія ідентифікаційних стратегій локальних груп. Гібридна ідентичність як форма адаптаційної поведінки. Переваги транскордонних систем в умовах прикордонних спорів. Діаспори катаклізми. Прикордонна політика, прикордонний режим. Прикордонна безпека.

Змістовий модуль 2. Політичні простори:

інституалізація соціально-політичних систем та функціональні моделі

ТЕМА 6. Територіально-політичні утворення. Етапи формування політичної карти світу. Території та кордони в історії. Еволюція принципів просторової організації

людства. Етапи формування політичної карти світу. Поняття «політико-територіального утворення» як одиниці політико-географічного простору. Типи політико-територіальних утворень (держави, залежні території, спірні території та території Антарктики). Колоніальні імперії: територіальна система центр-периферійних відносин. Колонії, заморські території, мандатні території, підопічні території, протекторати, домініони, васалітети, кондомініуми в еволюції політичної карти світу. Сучасні спірні території та їх статус. Статус Антарктиди і Антарктики. Національний суверенітет та політичне самовизначення як підгрунтя до формування політико-територіальних просторів. Територіальне кліважування та сучасний процес реструктуризації просторових систем. Динаміка розвитку політичної карти світу. Наукові оцінки та прогнози.

ТЕМА 7. Територія та кордони в міжнародному праві. Ієрархії соціально-політичних просторових комплексів: інституалізація територій та кордонів. Регіоналізація світу: історія та критерії виокремлення регіонів. Типологія та особливості «руху» регіональних кордонів. Поняття «регіон», «субрегіон», «макрорегіон», «адміністративний регіон», «вільна економічна зона». Політичні блоки. Економічні союзи. Змішані блоки. Основи територіальної організації суспільства. Поняття територіально-політичної системи (ТПС). Ранги ТПС. Поняття про «фактичні» та «юридичні» територіально-політичні системи. Поняття «місцезвиток» політичної системи. Ієрархія просторових комплексів. Мультинаціональні функціональні утворення: політико-географічний контекст.

ТЕМА 8. Держави та державні території. Політико-правова та інституційна характеристика. Встановлення кордонів. Прикордонні конфлікти та територіальні спори. Класифікація територій держав. Просторові характеристики суверенних держав, визнаних та невизнаних держав. Характеристика держави як географічного об'єкту. Територія держави та її характеристики. Принципи розмежування території держави. Договірний принцип (сецесія, цесія, позитивна окупація, фактична окупація, акреція, та інше). Принцип самовизначення. Суверенітет та громадянство. Концепт «ефективного громадянства». Множинне громадянство. Розширення політичного простору в умовах множинного громадянства. Міжнародні території. Території з міжнародним режимом. Території із змішаним режимом. Міжнародно-правовий режим річок, проток та каналів. Міжнародно-правовий режим відкритого моря та континентального шельфу. Типи спірних територій. Статус «залежна територія». Доктрини політичного визнання держави. Невизнані та частково-визнані держави. Віртуальні держави.

ТЕМА 9. Фантомні соціально-політичні простори в системі політичного менеджменту. Електоральна географія в політичному ландшафті. Електоральні простори національних держав та межі національних територій. Розширення електорального простору. Ментальні кордони та фантомні простори. Фантомні кордони: історико-морфологічних, структурно-функціональний та геополітичний підходи. Політичні можливості фантомних просторів. Конструювання політико-територіальних систем в сучасних політичних практиках. Меморіальні політичні стратегії в практиках деконструкції уявних кордонів. Утилітарна функція меморіальної війни. Транснаціональні системи та право.

ТЕМА 10. Територіальна політика ЄС. Просторове планування.

Простір як умова політичного розвитку. Політичний простір як результат політики. Національний політичний простір. Просторова політика ЄС. Суб'єкти та об'єкти територіальної політики. Проблеми розширення ЄС. Проблеми інтеграції ЄС та доля національних держав. Громадянство ЄС. Політичний простір ЄС та географічний простір Європи. Стабілізація територіально-політичної системи. Транскордонні системи в межах ЄС. Конструювання європейської ідентичності.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Політична лімологія»

Назви змістовних модулів і тем		Кількість годин (денне відділення)				
Тема	Назва	Усього го год	Лек	Семі	Інд. роба	Сам роб
Змістовний модуль 1: Теоретичні та методологічні основи курсу «політичної лімології».						
T.1	Лімологія як наукова дисципліна. Предмет та об'єкт дослідження в «політичній лімології». Трансформація предмету дослідження	13	2	2	4	5
T.2	Політичні простори та кордони: типологія та підходи до класифікації.	11	2	2	2	5
T.3	Теорії просторових кордонів. «Просторовий поворот» в історіографії. Теорія фронтиру	13	2	2	4	5
T.4	Фронтири в сучасних політичних проектах та просторових стратегіях розвитку. (Інтеграційні системи, сучасні імперії та пості-імперії, Практики «розширення політичного простору»)	11	2	2	2	5
T.5	Несистемні політичні простори: лімітрофи, прикордоння, буферні простори, прикордоння, транскордоння. Соціальні феномени гібридних просторів	11	2	2	2	5
<i>Разом за змістовним модулем 1</i>		59	10	10	14	25
Змістовний модуль 2: Політичні простори: інституалізація соціально-політичних систем та функціональні моделі						
T.6	Територіально-політичні утворення. Етапи формування політичної карти світу. Території та кордони в історії.	13	2	2	4	5
T.7	Територія та кордони в міжнародному праві. Ієрархії соціально-політичних просторових комплексів: інституалізація територій та кордонів..	13	2	2	4	5
T.8	Держави та державні території. Політико-правова та інституційна характеристика. Встановлення кордонів. Прикордонні конфлікти та територіальні спори.	13	2	2	4	5
T.9	Фантомні соціально-політичні простори в системі політичного менеджменту. Електоральна географія в політичному ландшафті.	11	2	2	2	5
T.10	Територіальна політика ЕС. Просторове планування	11	2	2	2	5
<i>Разом за змістовним модулем 2</i>		61	10	10	16	25
Усього		120	20	20	30	50
					80	

Назви змістовних модулів і тем		Кількість годин (заочне відділення)				
Тема	Назва	Усьо го год.	Лек	Семі	Інд роб	Сам роб
Змістовний модуль 1: Теоретичні та методологічні основи курсу «політичної лімології».						
T.1	Лімологія як наукова дисципліна. Предмет та об'єкт дослідження в «політичній лімології». Трансформація предмету дослідження	13	1		4	8
T.2	Політичні простори та кордони: типологія та підходи до класифікації.	11	1		2	8
T.3	Теорії просторових кордонів.«Просторовий поворот» в історіографії. Теорія фронтиру	13	2		4	7
*T.4	Фронтири в сучасних політичних проектах та просторових стратегіях розвитку. (Інтеграційні системи, сучасні імперії та пості-імперії, Практики «розширення політичного простору»)	11	1		2	8
T.5	Несистемні політичні простори: лімітрофи, прикордоння, буферні простори, прикордоння, транскордоння. Соціальні феномени гібридних просторів	11	1		2	8
<i>Разом за змістовним модулем 1</i>		59	6	10	12	39
Змістовний модуль 2: Політичні простори: інституалізація соціально-політичних систем та функціональні моделі						
T.6	Територіально-політичні утворення. Етапи формування політичної карти світу. Території та кордони в історії.	13	1		4	8
T.7	Територія та кордони в міжнародному праві. Ієрархії соціально-політичних просторових комплексів: інституалізація територій та кордонів..	13	1		4	8
T.8	Держави та державні території. Політико-правова та інституційна характеристика.Встановлення кордонів. Прикордонні конфлікти та територіальні спори.	13	2		4	7
T.9	Фантомні соціально-політичні простори в системі політичного менеджменту. Електоральна географія в політичному ландшафті.	11	2		2	7
T.10	Територіальна політика ЕС. Просторове планування	11	2		2	7
<i>Разом за змістовним модулем 2</i>		61	8	10	18	37
Усього		120	14	20	30	76
						106

5. ТЕМИ ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Лімологія як наукова дисципліна. Предмет та об'єкт дослідження в «політичній лімології». Визначте предмет і задачі курсу. Феномен кордону в історії, культурі, політиці. Ознайомтеся із лімологічним підходом в соціальній антропології (концепція соціального «переходу» А. Геннепа). Визначте кордон як феномен політичних систем. Перші відомі політичні кордони. Політична лімологія в системі соціально-політичних наук. Початок дослідження кордонів та контактних просторів. Категоріальний апарат політичної лімології: співвідношення понять «border», «borderland», «boundary», «frontier», «прикордонний», «кордонний», «транскордонний». Етапи розвитку та методологія лімологічних досліджень. Традиційні підходи в політичній лімології: історико-картографічний, класифікаційний, функціональний, географічний та політологічний. Позитивістський підхід. Територіальні ідеології. Постмодерністські підходи: світосистемний; геополітичний, уявний, соціально-поведінковий. Сучасний період розвитку лімологічних досліджень.</p>	2
2	<p>Політичні простори та кордони: типологія та підходи до класифікації. Дайте характеристику відомим типам кордонів в історії. Наведіть приклади. Надайте характеристику функціям кордонів та їх правовим режимам. Офіційні державні кордони та принципи їх встановлення. Делімітація, демаркація, редемаркація. Незвичайні державні кордони.</p>	2
3	<p>Теорії просторових кордонів. «Просторовий поворот» в історіографії. Теорія фронтиру. Зародження фронтирних теорій. Визначте політико-географічний зміст фронтиру. Зовнішні та внутрішні фронтири. Фронтир, як прикордоння. Зональні кордони. Визначте різницю між фронтирами та лімітрофами. Історичні та політичні фронтири. Фронтирні дослідження в Американській історіографії. Фронтир в американській історії та політиці. Критика фронтирної теорії. Фронтирні дослідження в Європейській історіографії. Концепт польських «кресів». Поняття німецьких «маршів»</p>	2
4	<p>Фронтири в сучасних політичних проектах та просторових стратегіях розвитку. (Інтеграційні системи, сучасні імперії та пост-імперії, Практики «розширення політичного простору») Надайте характеристику відомим теоріям колонізації: о-своєння і присвоєння (розширення). О-своєння простору в практиках імперій рабовласницького та феодального періодів. Наведіть приклади імперій та процесу «розростання території». Поясніть теорії внутрішньої колонізації. Наведіть приклади. Фронтир як інструмент імперського розширення. Експансіонізм та просторова політика. Доктрини розширення та інтеграції. Доктрина «вакууму сили», «вакууму демократії», «демократичного транзиту», «розширення НАТО», «розширення ЄС» та інші. Національні практики розширення політичного простору. Сучасні імперії та пост-імперії. Феномени національних «світів» та «союзів».</p>	2
5	<p>Несистемні політичні простори: лімітрофи, прикордоння, буферні простори, прикордоння, транскордоння. Соціальні феномени</p>	2

	<p>гібридних просторів</p> <p>Надайте визначення теоріям цивілізаційного розвитку. Цивілізації та імперії як засіб усвідомлення культурно-політичної системи. Поясніть концепт «лімітрофної держави». Надайте характеристику підходам до вивчення буферних просторів в цивілізаційному («східноєвропейський міжімперський трикутник», «голубий банан Західної Європи») та правовому аспектах. Наведіть типові ознаки прикордоння та транскордоння. Надайте характеристики транскордонним системам ХХ століття. В чому специфіка транскордонної політики. Визначте поняття «Єврорегіон», «Єврорайон», «Регіон» – як політичні суб'єкти політики територіального розвитку. Як проявляється політична поведінка в форматі електоральної географії. Уявні та фантомні простори. Методологія критичної геополітики. Територіальна ідентичність в прикордонних та транскордонних системах. Переваги транскордонних систем в умовах прикордонних спорів. Прикордонна політика, прикордонний режим. Прикордонна безпека.</p>	
6	<p>Територіально-політичні утворення. Етапи формування політичної карти світу. Території та кордони в історії.</p> <p>Надайте характеристику процесу еволюції принципів просторової організації людства. Визначте етапи формування політичної карти світу. Поняття «політико-територіального утворення» як одиниці політико-географічного простору. Наведіть типологію політико-територіальних утворень. Колоніальні імперії. Колонії. Заморські території. Мандатні території. Підопічні території. Протекторати. Домініони. Вассалітети. Кондомініуми. Спірні території та їх статус. Статус Антарктиди і Антарктики. Територіальне кліважування та процес реструктуризації просторових систем. Динаміка розвитку політичної карти світу.</p>	2
7	<p>Територія та кордони в міжнародному праві. Ієрархії соціально-політичних просторових комплексів: інституаулізація територій та кордонів</p> <p>Визначте поняття: «регіон», «субрегіон», «макрорегіон», «історичний регіон», «історико-культурний регіон», «адміністративний регіон», «вільна економічна зона», «регіональний політичний блок», «економічний союз», «інтеграційна система», «транснаціональна система». Надайте характеристику поняттю територіально-політичної системи (ТПС). Ранги ТПС. Поняття про «фактичні» та «юридичні» територіально-політичні системи. Поняття «місцерозвиток» політичної системи. Ієрархія просторових комплексів. Мультинаціональні функціональні утворення: політико-географічний контекст.</p>	2
8	<p>Держави та державні території. Політико-правова та інституційна характеристика. Встановлення кордонів. Прикордонні конфлікти та територіальні спори. Визначте варіативність поняття «територія держави».</p> <p>Надайте можливі класифікація територій держав. Надайте характеристику поняттю «державна територія». Визначте актуальні просторові характеристики суверенних, визнаних та невизнаних держав. Надайте характеристику держави як географічного об'єкту. Надайте характеристику принципам розмежування території держави. Принцип самовизначення: проблеми застосування. Суверенітет та громадянство. Концепт «ефективного громадянства». Функціональне розширення політичного простору в умовах множинного громадянства. Територіальні режими. Суверені території. Неконтрольована державна</p>	2

	територія. Міжнародні території. Території з міжнародним режимом. Території із змішаним режимом. Міжнародно-правовий режим річок, проток та каналів. Міжнародно-правовий режим відкритого моря та континентального шельфу. Сучасні типи спірних територій. Статус «залежна територія» та сучасні різновиди залежної території. Самовизначені держави. Доктрини щодо політичного визнання держави. Невизнані та частково-визнані держави. Віртуальні держави.	
9	Фантомні соціально-політичні простори в системі політичного менеджменту. Електоральна географія в політичному ландшафті. Фантомні простори як соціальні конструкти. Порівняйте характеристику електоральних просторів національних держав та межі національних територій. Розширення електорального простору. Ментальні кордони та фантомні простори. Фантомні кордони: історико-морфологічних, структурно-функціональний та геополітичний підходи. Політичні можливості фантомних просторів. Конструювання політико-територіальних систем в сучасних політичних практиках. Меморіальні стратегії в практиках деконструкції уявних кордонів. Утилітарна функція меморіальної війни. Транснаціональні системи та право.	2
10	Територіальна політика ЄС. Просторове планування. Визначте простір як умова політичного розвитку. Визначте політичний простір як результат політики. Надайте характеристику процесам трансформації національних політичних просторів спираючись на сучасні національні доктрини розвитку національних держав. Просторова політика ЄС. Суб'єкти та об'єкти територіальної політики. Проблеми розширення ЄС. Проблеми інтеграції ЄС та доля національних держав. Громадянство ЄС. Політичний простір ЄС та географічний простір Європи. Стабілізація територіально-політичної системи. Транскордонні системи в межах ЄС. Конструювання європейської ідентичності.	2
Разом		20

6. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (не передбачені)

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ (не передбачені)

8. САМОСТІЙНА РОБОТА ТА ІНДЗ

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;
- [2] – опрацювання лекційного матеріалу;
- [3] – самостійне опрацювання літератури;
- [4] – індивідуальне навчально-дослідне завдання: підготовка доповіді; презентації;

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин	
	Інд	Сам
Змістовний модуль 1 Теоретичні та методологічні основи курсу «політичної лімології».		

T.1	<p>Лімологія як наукова дисципліна. Предмет та об'єкт дослідження в «політичній лімології». Трансформація предмету дослідження</p> <p>Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу. Доопрацюйте лекційний матеріал стосовно розвитку досліджень з лімології.</p> <p>ІНДЗ 1: (факультативно)Визначте антропологічну характеристику кордону та його семіотичне навантаження в культурі, етикеті, дипломатії.</p>	3	5
T.2	<p>Політичні простори та кордони: типологія та підходи до класифікації.</p> <p>Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу; Надайте авторські класифікації кордонів (не менше 5 авторів) та визначте критерії за якими працюють науковці. Поясніть та наведіть приклади кордонів: природних (орографічних, рівнинних, річкових, морських та ін.) астрономічних, геометричних, антецедентних, субсеквентних, реліктових, фільтруючих, контактних, розділових, кологіальних, нав'язаних, договірних та інших</p> <p>З'ясуйте умови та час оформлення феномену політичного кордону.</p> <p>ІНДЗ 2:Надайте розгорнутий аналіз наукового доробку одного з авторів (список додається) – провідного розробника лімологічного аналізу.</p>	3	5
T.3	<p>Теорії просторових кордонів. «Просторовий поворот» в історіографії. Теорія фронтиру.Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу. Дослідить історію «фронтирного дискурсу».</p> <p>ІНДЗ 3:Зональні кордони як об'єкт уваги в лімології (наведіть аналіз робіт одної з наукових шкіл)</p>	3	5
T.4	<p>Фронтири в сучасних політичних проектах та просторових стратегіях розвитку. (Інтеграційні системи, сучасні імперії та пост-імперії, Практики «розширення політичного простору»).Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу;</p> <p>Фронтирні нарративи в просторових стратегіях розвитку політичних систем. Фронтир в американській політичній думці. Сучасні європейські концепції фронтиру. Програми та практики «розширення» політичних систем.</p> <p>ІНДЗ 4:Надайте розгорнутий аналіз історіографії дослідження «фронтирного проекту» за індивідуальним вибором.</p>	3	5
T.5	<p>Тема 6. Несистемні політичні простори: лімітрофи, прикордоння, буферні простори, прикордоння, транскордоння.Соціальні феномени гібридних просторів.Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу;</p> <p>ІНДЗ 5:(факультативно) 1)Надайте опис сучасним локальним групам прикордоння, що мають риси гібридних, бінарних культур; 2) Надайте характеристику буферним просторам в історії та сучасності. Наведіть приклади; 3) Продемонструйте на прикладах актуальність феномену «інституційної еластичності» та «подвійного громадянства».</p> <p>ІНДЗ 6: (факультативно)Дослідить та презентуйте один з обраних просторів з ознаками несистемності. Надайте реконструкцію політичної історії просторової системи та визначите сучасні ознаки системи</p>	3	5
Змістовний модуль 2			

T.6	Територіально-політичні утворення. Етапи формування політичної карти світу. Території та кордони в історії. Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу. ІНДЗ 7: (факультативно) 1) Політична карта світу: варіативність національних точок зору; 2) Наведіть приклади історичних колоніальних імперій та фантомних просторів в межах політичної карти сучасності; 3) Наведіть приклади: заморських територій та департаментів, мандатних територій, підопічних територій, протекторатів, домініонів, васалітетів, кондомініумів. ІНДЗ 8: Зробіть карту з описом спірних територій та вимогам конфлікуючих сторін.	3	5
T.7	Територія та кордони в міжнародному праві. Ієрархії соціально-політичних просторових комплексів: інституалізація територій та кордонів. Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу. ІНДЗ 9: Надайте характеристику сучасним режимам кордонів. Наведіть приклади їх функціонування.	3	5
T.8	Держави та державні території. Політико-правова та інституційна характеристика. Встановлення кордонів. Прикордонні конфлікти та територіальні спори. Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу. ІНДЗ 10: (факультативно) Ессе 1: Суверенітет та громадянство в постмодерну епоху: принципи трансформації; Ессе 2: Практики та теорії політичного визнання держави. ІНДЗ 11: Підготуйте карту «Невизнані та частково-визнані держави».	3	5
T.9	Фантомні соціально-політичні простори в системі політичного менеджменту. Електоральна географія в політичному ландшафті. Електоральна географія в політичному ландшафті. Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу. ІНДЗ 12 : Ессе 1: Політичні можливості фантомних просторів. Ессе 2.: Конструювання політико-територіальних систем в сучасних політичних практиках. ІНДЗ 13: (факультативно) Меморіальні політичні стратегії в практиках деконструкції кордонів.	3	5
T.10	Територіальна політика ЄС. Просторове планування. Опрацюйте конспект та презентацію лекційного заняття та рекомендовану літературу. ІНДЗ 14: Ессе 1.: Просторова політика ЄС. Проблеми розширення ЄС; Ессе 2: Конструювання європейської ідентичності.	3	5
Разом за змістовним модулем 2		30	50
Усього годин			80

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

- СЛОВЕСНІ ТА НАОЧНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ (демонстрація презентацій, створення схематичних зображень, робота з веб-сайтами органів влади та управління, організацій)
- ПРАКТИЧНІ (тестові вправи; опрацювання матеріалу шляхом підготовки презентації; аналіз практичних ситуацій (аналітичні розробки); метод проєктування)
- ІНТЕРАКТИВНІ методи навчання (під час лекційних, практичних занять)

- КОЛЕКТИВНЕ ТА ІНДИВІДУАЛЬНЕ ОПРАЦЮВАННЯ ЗАВДАНЬ (колективне обговорення з використанням дискурсних практик, виконання ІНДЗ, презентація виконаних ІНДЗ та результатів самостійної роботи)

10. ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При вивченні навчальної дисципліни застосовуються наступні методи навчання: словесний, наочний, практичний, які передбачають читання лекції, опрацювання нормативних актів, робота з навчальною та спеціальною літературою, індивідуальні консультації. Засоби діагностики якості вищої освіти включають в себе поточний, періодичний та підсумковий контроль.

Формами організації **поточного контролю** є:

- усний контроль: індивідуальне і фронтальне опитування, бесіда, захист рефератів, доповідь, оцінювання доповідей;
- контроль виконання самостійної роботи та індивідуальних завдань;
- тестовий контроль проведення тестування студентів.

Програмою передбачено проведення періодичного контролю:

- тематичні колоквиуми.

Програмою передбачено проведення підсумкової модульної контрольної роботи:

- Модульний тестовий контроль за допомогою Google- form

Підсумковий контроль: залік.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів вищої освіти в обговоренні проблемних питань	від 0 до 5
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем, доповідь та демонстрація презентації	від 0 до 5
Періодичний контроль:	
Контрольна робота за змістовими модулями у формі тестування	від 0 до 5

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не бере участь у практичному занятті, є спостерігачем; не виступає, не задає питання; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання апарату і джерел.
	2-3 бали	Здобувач іноді бере участь у занятті; ситуативно надає відповіді на прямі запитання; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на заняттях; фрагментарні знання апарату і джерел; показує невміння публічно представляти матеріал.
	4-5 бали	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; здатний публічно представити матеріал.
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація	0 балів	Не зараховуються реферати (доповіді) та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	1-2 бал	Доповідь та презентація виконані самостійно, проте матеріал представлений описово, висновки формальні, тема не розкрита.
	3 бали	Доповіді та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована

презентації		актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, висновки відповідають на завдання, тема загалом розкрита із незначними прогалинами.
	4 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз достатній, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані висновки, тема загалом розкрита, презентація містить посилання на джерела.
	5 балів	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, актуальність теми розкрита, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза, метод відповідає тематиці та задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні судження, підкріплені доказами, презентація містить посилання на джерела.
Контрольна робота за змістовними модулями	0 балів	Відповідь на запитання неправильна.
	10 балів	В контрольній роботі кожного з модулів по 10 запитань: 1 бал за кожну правильну відповідь.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	Зараховано
85 – 89	B	
75 – 84	C	
70 – 74	D	
60 – 69	E	
35 – 59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Поточний та періодичний контроль										Сума балів загалом	Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2					90	Залік	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			
Контрольна робота за зміст-м модулем №1 (10 балів)					Контрольна робота за зміст-м модулем №2 (10 балів)							
(3 ІНДЗ *5) = 15					(5 ІНДЗ *5) =25						10	

12. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- Робоча програма, Силабус.

□ Лекційні презентації; Google-class; Google-test.

13. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Лімос та лімологія в міждисциплінарному аналізі
2. Кордон як соціокультурний та політичний феномен
3. Політична лімологія як наукова дисципліна. Предмет та об'єкт науки.
4. Концептуальна різниця змістовного значення понять: «border», «borderland», «boundary», «frontier».
5. Традиційні та постмодерністські підходи до аналізу просторів та кордонів в політичній лімології.
6. «Просторовий поворот» в історії лімологічних досліджень.
7. Теорії колонізації: о-своєння и при-своєння (розширення).
8. Основні етапи формування політичної карти світу.
9. Території та кордони в історії. Еволюція принципів просторової організації людства.
10. Регіоналізація світу. Поняття «регіон», «субрегіон», «макрорегіон», «адміністративний регіон», «вільна економічна зона».
11. Політичний простір в умовах модерного та постмодерного світосприйняття
12. Поняття «політико-територіального утворення» (ТПУ) та «територіально-політичної системи» (ТПС). Ранги ТПС.
13. Кліважування політичного простору: чинники системних трансформацій
14. Типи та функції кордонів та їх правові режими.
15. Несистемні політичні простори: лімітрофи, прикордоння, буферні простори, прикордоння, транскордоння.
16. Феномен фронтиру: політико-географічний. Фронтири та лімітрофи.
17. Фронтири в американській історії та політичній практиці. Доктрини розширення.
18. Фронтирні дослідження в Європі. Теорії «розширення» та «інтеграції» ЄС.
19. Національні концепти та практики розширення політичного простору.
20. Прикордонна політика, прикордонний режим. Прикордонна безпека.
21. Транскордонна політика. Типові ознаки прикордоння та транскордоння.
22. Транскордонні системи в межах ЄС. Конструювання європейської ідентичності.
23. Транскордонна та прикордонна взаємодія сучасних держав.
24. Буферні простори в цивілізаційному та правовому аспектах.
25. Уявні та фантомні простори. Методологія критичної геополітики
26. Фантомні кордони: історико-морфологічних, структурно-функціональний та геополітичний підходи.
27. Фантомні соціально-політичні простори в системі політичного менеджменту
28. Політична поведінка в форматі електоральної географії.
29. Соціальні феномени транскордонних та прикордонних просторів
30. Територія та кордони в міжнародному праві. Міжнародні території. Території з міжнародним режимом. Території із змішаним режимом.
31. Міжнародно-правовий режими річок, проток, каналів, відкритого моря та континентального шельфу.
32. Державні території. Характеристики суверенних визнаних та невизнаних держав.
33. Принципи розмежування території держави. Договірний принцип (сецесія, цесія, позитивна та фактична окупація, акреція, та інше).
34. Національний суверенітет та політичне самовизначення як підґрунтя до формування політико-територіальних просторів.
35. Офіційні державні кордони та принципи їх встановлення.
36. Політичне визнання держави. Невизнані та частково-визнані держави. Віртуальні держави.
37. Принцип самовизначення. Суверенітет та громадянство. Ефективне громадянство.
38. Сучасні спірні території та їх статус. Статус «залежна територія».
39. Новітні процеси трансформації політичних просторів.

40. Територіальна політика ЄС. Просторове планування

**14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА
ОСНОВНА**

- Коч С. В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
- Узун Ю.В. Привласнення простору: організація взаємодії в складних політичних системах. Одеса: Фенікс, 2021. 378 с.
- Узун Ю.В. Територіальна політика держав ЄС: стабілізація та конструювання політичних систем : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. / Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2021. 378 с.
- Lefebvre H. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell, 1991. 454 p
- Marks G. *Structural Policy and Multi-Level Governance in the EC. The State of the European Community: The Maastricht Debate and Beyond* / A. Cafurny, G. Rosenthal (Eds.). Boulder: Lynne Rienner. 1993. P. 391–411.
- O’Tuathail G. (eng. Toal G.), Dalby S. *Re-thinking Geopolitics?* London – NY: Routledge, 1998. 346 p.
- Park R. E. *Cultural Conflict and the Marginal Man*. Park R. E. *Race and Culture*. Illinois: Free Press. 1950. P. 372–376.
- Preston P. W. *Political/Cultural Identity. Citizens and Nations in a Global Era*. London: Thousand Oaks; New Delhi: SAGE. 1997. 198 p.
- Rokkan S. *The Center-Periphery Polarity. Center periphery structures in Europe: an ISSC workbook in comparative analysis*. Frankfurt: Campus. 1987. P. 17– 50.
- Rokkan S., Urwin D. *Economy, Territory, Identity: Politics of West European Peripheries*. London: SAGE, 1983. 210 p.
- Rokkan S., Urwin D. *The Politics of Territorial Identity. Studies in European Regionalism*. London: SAGE, 1982. 438 p.
- Latour B. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. NY: OUP, 2005. 320 p.
- Foucher M. *Fronts et frontières. Un tour du monde de géopolitique*. Paris: Librairie Arthème Fayard, 1988. 528 p.
- Habermas J. *Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society* / T. McCarthy (Trans.). Boston: Beacon Press, 1984. 562 p.

ДОДАТКОВА

- Антошкін В.К., Цвірова В.В. Трансформаційні концепції нейтралітету та позаблоковості європейських країн. *Стратегічні пріоритети*. № 2 (27). 2013. С. 161-168;
- Бенчак О. Ф. Соціологічні виміри кордонів і транскордонних взаємодій Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології Львів, 2021. 20 с
- БРИКС – Латинская Америка: позиционирование и взаимодействие. Отв. Ред. В.М. Давыдов. М.: ИЛА РАН, 2014. 186 с.;
- Верменич Я. Історична лімологія: проблеми концептуалізації. *Регіональна історія України: Зб. наук. ст.* К.: Інститут історії України НАН України, 2011. Вип. 5. — С. 29-48.
- Вовк І. А. Економіка і християнська релігія: проблеми і напрями дослідження. *Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. X. : Право, 2013. №4 (15). С. 98–104;
- Вовк І. А. Економічна, правова і релігійна системи суспільства: аспекти взаємовідносин (на прикладі християнства). *Правове регулювання релігійного життя: історія, сучасність, перспективи : матеріали VI міжнар. «круглого столу», 2013 р. X. : Вид-во «ФОРМ»* Корецька Л. О., 2014. С. 10–18;
- Вовк І. А. Підприємництво у нехристиянських країнах і релігійних доктринах. *Економічна теорія і право* 2015. № 2 С. 34 – 44

- Вовк О.О. Демографічна політика як напрям дослідження політології. *Політологічні записки: Збірник наукових праць*. Вип. 1. 2012. С. 282-290;
- Демографічна ситуація в Україні 2014 р. за даними офіційного сайту Державного комітету статистики України. / Держ. Ком статистики України: ред О.Н. Осауленко. Експрес-випуск від 16.06.2014. №124/0/10.2вн-14. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Дністрянський М. С. Демогеографічні та геокультурні чинники трансформації геополітичного світоустрою. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки*. №8. 2011. С. 95 - 101;
- Дністрянський М. С. Територіально-політичні конфлікти в сучасному світі: причини виникнення, особливості поширення, перспективи профілактики. *Країнознавство: Зб. наук. Праць*; Вип. 1. К.: КиМУ, 2011, С. 66 – 79;
- Долгов О. В. Основні теорії дослідження політичних кордонів як чинника політичного процесу *Вісник СевНТУ* : зб. наук. пр. Вип. 145/2013. Серія: Політологія. – Севастополь, 2013. – С. 105–109.
- Завальнюк С. Юридична лімологія: традиції та інновації в правовому розумінні кордонів. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 125–130.
- Зінченко О.В. Основні принципи конституцій азійських країн народної демократії: порівняльний аналіз. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого: зб. наук. пр. / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого*. Х. : Право, 2012. – 2012. №1(11). С. 225–233;
- Історія держави і права зарубіжних країн : підручник для студ. вищ. навч. закл. Л. М. Маймескулов [та ін.]; за ред. Л. М. Маймескулова; Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Я. Мудрого». Х. : Право, 2011. – 520 с.;
- Кіш Є.Б. Концептуальні засади лімології: проблематика кордонів Європи *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*, вип., 29, 2012 . С. 140 – 14
- Кіш Є.Б. Центральна Європа: теоретико-методологічні засади концепту. *Науковий вісник УжНУ. Серія Історія*. Ужгород: Говерла, 2012. Вип. 28. С. 190-194.
- Кордон : визначення, види, функції, проблема якості. URL: <http://djerelo.com/shpargalki/128-politology/geopolituka-shulga/8523-06-kordonvyznachennya-vydy-fynkc%D1%96yi-problema-yakost%D1%96>
- Коцан Р. Методи й методика дослідження політичних особливостей формування функціонування державних кордонів.
- Коцан Р.І. Сучасні напрями розвитку лімології. *Політичне життя*. Вип. 4.2017. С. 25 – 29
- Коч С. В. Кліважування простору північного Причорномор'я: геополітичні суперечки в епоху пост-правди. *Політичне життя*. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2018. № 4. С. 90 - 96.
- Коч С. В. Меморіальна політика сусідів України: від стратегії національного суверенітету до «великих держав». *Politicus*. Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. 2018. № 4. С. 46 - 50.
- Коч С. В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
- Коч С.В. Від периферії до центру: амбівалентність європейського прикордоння. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2022. Вип. 35. С.39-54.
- Коч С.В. Моделі соціально-політичної комунікації в прикордонні (на прикладі прикордонних просторів в країнах Східної Європи). *Міжнародні та політичні дослідження*. 2019. Вип. 32. С.103-124.
- Коч С.В. Політичний простір угорської нації: ресурс споріднених діаспор. *Вісник Донецького національного університету. Серія «Політичні науки»*. 2022. №7. С. 64-69.
- Куриляк М. Ю. Еволюція концепції «Європи регіонів» у рамках регіональної політики ЄС. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 60 – 67.
- Кушнір М.О. Сучасні стратегічні орієнтири європейської регіональної політики. *Стратегічні пріоритети* № 1 (25). 2013. С. 146-15;

- Лендвел М. Новітні актори транскордонної взаємодії у Центральній Європі. Міжнародний науково-практичний семінар «Трансдордонна співпраця – випробовування кризами: пошуки більшої ефективності та результативності»: Програма та матеріали, 26-27 січня 2022 р., Чернівці, Україна, С. 41-44.
- Мажар Л. Поняття міжнародного спору в сучасному міжнародному морському праві. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право : наук. журнал.* 2010. № 3. С. 144-1484
- Мажар Л. С. Азовсько-керченське розмежування (делімітація). *Підприємництво, господарство і право.* 2011. № 7. С. 54-58;
- Мажар Л. С. Використання суднового ходу Дунай—Чорне море через гирло Бистре: міжнародний спір чи ситуація. *Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наукових праць.* К. : Ін-т між. відносин Київ, 2011. Вип. 99. Ч. II. С. 149-154;
- Мажар Л. С. Позиції України та Румунії щодо морської делімітації в Чорному морі. *Підприємництво, господарство і право.* 2011. № 8. С. 125-129 ;
- Мажар Л. С. Чорноморські протоки Босфор і Дарданелли: міжнародні морські спори з приводу їх використання. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наукових праць.* К. : Ін-т між. відносин нац. ун-ту ім.Т. Шевченка, 2011. Вип. 101. Ч. I. С. 157-161;
- Маруняк Є. О. Геопросторові дослідження і практика планування: Україна на тлі світових трендів. Київ: Фенікс, 2018. 336 с.
- Олійник Ю. Угода «Про асоціацію» ЄС з «третьми державами»: досвід Польщі. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку.* 2014. Вип. 26. С. 133 – 140.
- Оспорювані та залежні країни світу 2015. Географічна енциклопедія країн світу. Режим доступу: http://geo.koltyrin.ru/strany_mira_zavisimye.php4
- Павліха Н. В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід: монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2010. 380 с.
- Погребняк С. П., Лук'янов Д. В., Биля-Садабаш І. О. Порівняльне правознавство/ За ред. НАПрН України О. В. Петришина «Право» 2012. 272 с.;
- Севостьянова Н. Про питання про сутність територіальних спорів та їх видів. Режим доступу: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2016/05/24.pdf>;
- Снігир О.В. Інституційна трансформація під впливом кризи у Єврозоні. *Стратегічні пріоритети.* № 1 (25) 2013. С.139-146
- Соболев А.А. Геополітичні проекти «світових центрів сили» в Центральній Азії. *Стратегічні пріоритети.* 2013. № 1 (26). С. 155-164;
- Трансдордонне співробітництво України з країнами ЄС: сучасні проблеми та можливості: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. Х. Притула. Львів, 2019. 220 с.
- Трансдордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи: монографія / За заг.ред. І.В. Артьомова. – Ужгород: МПП «Гражда», 2012. 520 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/6059>
- Трансдордонне співробітництво. Посібник *Мікула Н.А., Толкованов В.В.* Київ, видавництво «Крамар», 2011, 259 с.
- Трохимчук С. В. Загальна політична географія з основами геополітики. Львів : ред. вид. відділ Львівського університету. 1997. 104 с.
- Узун Ю.В. «Ефективне» громадянство в державах ЄС: інструмент територіально-політичної (де)конструкції. *Міжнародні та політичні дослідження.* 2022. Вип. 35. С.120–145. DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2707-5206.2022.35.261281>
- Узун Ю.В. Поліморфізація політичного простору: структурний аналіз систем. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса Серія «Політичні науки».* 2022. №7. С.10–19. DOI 10.31558/2617-0248.2022.7.2
- Узун Ю.В. Територіальна політика держав ЄС: стабілізація та конструювання політичних систем: автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра політ. наук: 23.00.02. Одеса, 2021. 40 с.
- Узун Ю.В., Коч С.В. Південно-західне прикордоння України в процесі державної

- децентралізації. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2020. Вип. 33. С.106 – 142.
- Ференс Б. В. Транснаціоналізація політичного простору України та ЄС: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Чорномосрський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2019. 24 с.
- Черновол І.П. Компаративні фронтири світовий та вітчизняний виміри. Автореферат дисертації та здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Л. 2016. 33 с
- Черновол І. Блукаючи метрополії. Історіографія Канади у світлі тези про фронтір. *Регіональна історія України*. Вип. 6. Київ, 2012. С.115-124.
- Черновол І. Відповідники поняття *frontier* у інших мовах. *Historia – Mentalność – Tożsamość. Rosja i Europa Zachodnia w polskiej i ukraińskiej historiografii XIX i XX wieku* / Red. L. Zaszkiłniak. – Gdańsk, 2013. – S.125-140.
- Черновол І. Компаративні фронтири: світовий та вітчизняний вимір. Київ: «Критика», 2015. 376 с.
- Ярошенко І. В. Аналіз соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країн Європейського Союзу. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 45 – 53.
- Benchak O. Empirical studies of borders and cross-border interactions: sociological discourse overview. *Scientific discussion*. Praha, Czech Republic, 2020. VOL 1. No 46. P. 47–51.
- Berg E., Ehin P. What Kind of Border Regime is in the Making? Towards a Differentiated and Uneven Border Strategy. *Cooperation and Conflict*, 2006, Vol. 41, Issue 1, p. 53-71.
- Blatter J. From 'spaces of place' to 'spaces of flows'? Territorial and functional governance in cross-border regions in Europe and North America. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2004, URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.0309-1317.2004.00534.x>
- Borderscape as an Interdisciplinary Concept. Call for Papers / Symposium 8/9.04.2016. Luxembourg. URL: <https://www.imiscoe.org/docman-docs/522-en-cfp-symposium-borderscapes-final/file>
- Cohen A. P. Culture, Identity and the Concept of Boundary. *Revista de antropologia social*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid. 1994. No. 3. P. 49–61.
- Cohen S. B. *Geopolitics of the World System*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2003. 480 p.
- Collins R. "Balkanization" or "Americanization": A Geopolitical Theory of Ethnic Change. *Macrohistory: Essays in Sociology of the Long Run*. Stanford: SUP. 1999. P. 70–109.
- Collins R. Civilizations as Zones of Prestige and Social Contact. *International Sociology*. 2001. Vol. 16. No. 3. P. 421–437.
- Crossborder resource management*, Ed. R. Guo, fourth edition, Elsevier, 2021, 538 p.
- Curzon G. *Frontiers. The Romanes Lecture*. Oxford: Clarendon Press, 1907. 58 p.
- Donnan H., Wilson T. *Borders: Frontiers of Identity, Nation and State*. Oxford: Berg. 1999. 200p.
- Fras Z., Staniszewski A. *Kresy i pogranicza: historia, kultura, obyczaje*. Olsztyn: WSP. 1995. 266 s.
- Geouffre de LaPradelle P. *La frontiere*, Etude de Droit International. Paris: Les Editions internationales, 1928. 368 p.
- Gottmann J. *The Political Partitioning of Our World: an Attempt at Analysis*. *World Politics*. 1952. No. 4. P. 512–519.
- Halbwachs M. *The Collective Memory* / L. A. Coser (Ed., trans.). Chicago: Chicago University Press, 1992. 244 p.
- Hine R. V., Faragher J. M. *Frontiers: A Short History of the American West*. Yale: University Press, 2008. 248 p.
- Hirschhausenvon, B. The Heuristic Interest of the Concept of "Phantom Borders" in the Understanding of Cultural Regionalization. / M. Velguth (Trans.). *L'Espace géographique*. Paris: Balin. 2017. Vol. 46 (2) P. 106–125.
- Hočevar D. K. *Studying International Borders in Geography and Anthropology: Paradigmatic and Conceptual Relations*. *Geografski zbornik* (2000). Ljubljana: ZRC. 1999. P. 83–98.

- Huntington S. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. NY: Simon & Schuster, 1996. 368 p.
- Koter M. "Kresy" as a Specific Type of Borderland – Its Origin and Characteristics. *Geographica Slovenica*. 2001. Vol. 34, No. 1. P. 131–148.
- Kramsch O. T. Postcolonial Shadow Plays in the Dutch-German Borderlands. *The European's Burden. Global Imperialism in EU Expansion* / S. Engel-DiMauro (Ed.). Berlin: Peter Lang, 2006. P. 29–51.
- Kristoff L. K. D. *The Nature of Frontiers and Boundaries*. *Annals of the Association of American Geographers*. 1959. Vol. 49. P. 269–282.
- Lagendijk A. Regionalization in Europe. *Stories, Institutions and Boundaries. B/ordering Space* / H. van Houtum, O. Kramsch and W. Zierhofer (Eds.). Aldershot: Ashgate, 2005., P. 77–91.
- Martinez O. *Life and Society in the U.S.-Mexico Borderlands*. Tuscon: University of Arizona Press, 1994. 352 p.
- Newman D. *The Lines that Continue to Separate Us: Borders in Our "Borderless" World*. *Progress in Human Geography*. London: SAGE, 2006. Vol. 30 Is. 2. P. 143–161.
- Newman D., Paasi A. *Fences and Neighbours in the Postmodern World: Boundary Narratives in Political Geography*. *Progress in Human Geography*. 1998. No. 22. P. 186–207.
- Paasi A. *Border Studies Reanimated: Going beyond the Territorial/Relational Divide*. *Environment and Planning*. 2012. Vol. 44. P. 2303–2309.
- Paasi A. *Europe as Social Process and Discourse. Considerations of Place, Boundaries and Identity*. *European Urban and Regional Studies*. London: SAGE, 2001. Vol. 8. No. 1. P. 7–28.
- Prytula Kh., Demedyuk O., Kalat Ya. Influence of European integration processes on social and economic convergence of regions in Ukraine – EU cross-border space. *Wybrane aspekty zarządzania organizacjami*. 2018. Zeszyt nr 13. S. 147–160. URL: <http://ird.gov.ua/irds/wazo201813147.pdf>
- Turner F.J. *The Significance of the Frontier in American History* / Frederick J. Turner. *Rereading Frederick Jackson Turner*. "The Significance of the Frontier in American History" and Other Essays / With Commentary by John Mack Faragher. New York, 1994. P. 31–33.
- Інформаційні ресурси**
- Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями Мадрид, 21.05.1980 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_106
- Про Державний кордон України: Закон України від 4.11.1991р. *ВВР України*. 1992. № 2. С.1.
- Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021—2027 рр. Постанова КМУ № 408 14.04.2021 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-rozvitku-transkordonnogo-sl40421>
- Про Програму розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2021 – 2027 рр. Розпорядження Закарпатської облдержадміністрації від 3 грудня 2020. URL: <https://oda.carpathia.gov.ua/dokument/pro-programu-rozvytku-transkordonnogo-spivrobitnytva-zakarpatskoji-oblasti-na-2021-2027>
- Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T041861>
- Угода між Урядом України та Урядом Польщі про міжрегіональне співробітництво. URL: <http://www.rada.kiev.ua/cgi-bin/putfile/cgi/>
- AEBR. Association of European Border Regions. URL: <https://www.aebr.eu>
- AER. Declaration on Regionalism. URL: <https://aer.eu/aer-declaration-regionalism/>
- CoE PA. Regionalisation in Europe: PACE Resolution No. 1811 (2007) dd. 03.10.2007. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17582&lang=en>

- CoE. *Autonomy and Borders in an Evolving Europe*, CPR30(2016)02-final. Strasbourg, 24.03.2016. URL: <https://rm.coe.int/autonomy-and-borders-in-an-evolving-europe-principles-frameworks-and-p/1680719262> (дата звернення 17.04.2021).
- COE. *European Charter for Regional or Minority Languages* dd. 05.11.1992. European Treaty Series. Strasbourg: Council of Europe, 1992. No. 148. 14 p.
- COE. *European Charter of Local Self-Government* dd. 15.10.1985. European Treaty Series. Strasbourg: Council of Europe, 1985. No. 122. 6 p.
- COE. *European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities* dd. 21.05.1980. Council of Europe. European Treaty Series. 1980. No. 106. 4 p.
- COE. *Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent*. CEMAT. 2000 (7). 25 p. URL: <https://rm.coe.int/1680700173> (дата звернення: 12.10.2018).
- COE. Protocol No. 2 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities Concerning Interterritorial Co-operation dd. 05.05.1998. Council of Europe. European Treaty Series. 1998. No. 169. 3 p.
- COE. Recommendations. Resolutions. Regionalisation. Congress of Local and Regional Authorities. Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/regionalisation> (дата звернення: 20.10.2018).
- COE. Regionalisation in Europe: Resolution No. 1811 (2007) of Parliamentary Assembly dd. 03.10.2007. Council of Europe. 03.10.2007. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17582&lang=en> (дата звернення: 06.11.2018).
- COE. *The European Regional/Spatial Planning Charter (Torremolinos Charter)*: Resolution No. 2 of 6th European Conference of Ministers Responsible for Regional Planning (CEMAT), adopted on 20.05.1983. Strasbourg: Council of Europe. 1984. 15 p.
- CoR. *Charter for Multilevel Governance in Europe*, 20.02.2014. European Committee of the Regions. URL: <https://portal.cor.europa.eu/mlgcharter/Pages/MLG-charter.aspx> (дата звернення: 13.03.2018).
- CoR. European Committee of the Regions. *The EU's Assembly of Regional and Local Representatives*. URL: <http://www.cor.europa.eu/> (дата звернення 15.10.2018).
- Cot J. P. *Des limites administratives aux frontières internationales? Démembrements d'Etat et délimitation territoriale: l'uti possidetis en question(s)*. Bruxelles: Bruylant. 1999. P. 17–33.
- EC. *Cohesion Policy at Work. The 7th Report on Economic, Social and Territorial Cohesion. Regional and Urban Policy*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion7/7cr_factsheet_results.pdf (дата звернення 25.02.2021).
- EC. *Regional Policy Contributing to Smart Growth in Europe 2020*. Communication from The Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/smart_growth/comm2010_553_en.pdf (дата звернення 26.04.2021).
- Laying down rules on local border traffic at the external land borders of the Member States and amending the provisions of the Schengen Convention: Regulation (EC) No. 1931/2006 of the European Parliament and of the Council 20.12.2006. Official Journal of the EU. 2006. L 405. P. 1–22.